

5. BÖLÜM

BAYBURT İLİ SÖZLÜ KÜLTÜRÜNDE BEDDUALAR (KARGIŞLAR) VE SÖYLEMLERİ

Kürşad KARA¹

1. GİRİŞ

Bayburt yöresi Türklerin Anadolu'da ilk yerleştikleri bölgelerdendir. Bu bölgedeki Türk hâkimiyeti Malazgirt Zaferi'nden sonra kesinleşmiştir. Bayburt; Saltuklular, Danişmendliler, Selçuklular, Akkoyunlular ve Osmanlı idaresinde kalmış bir ilimizdir. Erzurum, Erzincan, Gümüşhane, Trabzon illeri ile çevrilidir (Miroğlu, 1992: 225-228). Bu yönüyle Bayburt, tarihi ve kültürel dokusu ile çok zengin bir yapıya sahiptir. Bu zenginlik şehrin sözlü kültürüne de yansımıştır.

Sözlü kültür unsurlarından biri olan bedduanın Bayburt'ta sosyal yaşam içerisinde izleri görülmektedir. Beddua; öfkenin belirli kalıplar içerisinde sözlü olarak dışa vurulması sonucu oluşmuştur. Halkımız, karşılaştıkları kötülükler karşısında özellikle de maruz kaldıkları zulme güç yetiremedikleri durumlarda bu söz kalıplarını kullanmışlardır. Beddualar genellikle az sayıda sözcükten oluşmalarına rağmen yoğun bir anlatım gücüne sahiptirler. Bu yönleriyle veciz ifadelerdir.

Bedduaların özellikle lanet, bela gibi anlamlar ihtiva etmesi bu sözlere muhatap olmaktan kaçınmayı da beraberinde getirmiştir. Halk arasında en önemli davranış, birisinin bedduasını almamaktır: Özellikle anne, baba, yaşlı ve gariban insanlar, kimsesizler... Belki de bu beddua kültürünün varlığı birçok kimsesiz insanın halkın içinde rahatça yaşamasını sağlamıştır. Bu insanların beddualarının kabul edileceği görüşü toplumda hâkim olduğu için çaresiz, güçsüz insanlar toplum tarafından korunmuştur. Ayrıca

¹ Dr. Öğr. Üyesi. Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü.
Mail: kkara@bayburt.edu.tr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8190-5180>

Evlilik ile ilgili beddualarda ise evlilikle ortaya çıkan mutlu tabloların sonlaması bedduaların ana temasını oluşturmuştur.

Muhatabına veda temenni eden beddualar, zulüm eden kişiden kurtulma üzerine söylenmiştir. 5 tane bu konu ile ilgili beddua kaydedilmiştir. Zalim, zulüm yaptığı mekânda kaldığı müddetçe eziyete uğrayan kişinin rahata ulaşması pek mümkün değildir. Bu beddualarla zalimin gidip dönmemesi arzulanmıştır.

Küfür olarak kullanılan beddualar ile muhatabına fakirlik temenni eden beddualardan 3'er tane elde edilmiştir. Küfre varan ifadelerin geçtiği bedduaların sayısının azlığı normal bir durumdur. Çünkü amaç muhataba küfür etmek değildir. Küfür içeren ifadeler ayrı bir söz grubu olarak ele alınmalıdır. Eziyet edenin çile çekmesi bedduada öncelenendir. Günümüzde ise küfür yaygın olarak tercih edildiği için günlük hayatta daha az beddua duymaktayız. Bu durum sözlü kültür ögesi olan bedduaların zamanla azalacağını göstermektedir. Fakirlik teması da yine eziyet eden kişinin maddi gücünün yok olmasını sağlayacak ve o kişi sıkıntı duyacaktır. Zaten bedduaların temel amacı da budur.

Son olarak muhatabının hayvanlardan zarar görmesini dileyen, muhatabına delilik temenni eden ve ahlaksızlık yapan kişiler için söylenen beddua 1'er adettir. Özel durumlar ifade eden başlıklar olduğu için bu konularda az sayıda bedduaya rastlanılmıştır. Temelde yine eziyet eden kişilerin zarar görmesi istenmektedir. Sonuçta çalışmada beddualar hangi başlık altında ele alınırsa alınsın eziyet eden kişinin zarar görmesini istemek, bedduaların ortaya çıkmasını sağlayan ana etkidir.

KAYNAKÇA

- Akkoyunlu, D. (1992). *Akkoyunlular ve Bayburt*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Atmaca, E. (2019). "Antalya Ağızlarında Dua ve Beddualar." *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7 (19), 42-80.
- Boratav, P. N. (1978). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Çağrıncı, M. (1992). Beddua. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Elçin, ř. (2013). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ersöz, S. (2014). Türkiye Türkçesi Doğu Grubu Ağızlarında Bedduaların İşlevleri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XIV (2), 29-46.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- Karakoyunlu, S. (1990). *Bayburt Tarihi*. Ankara: Kültür Ofset
- Kaşgarlı Mahmud (2005). *Divânü Lugâti't-Türk*. İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Miroğlu, İ. (1992). “Bayburt”. İstanbul: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları*.
- Polat, Z. (2014). O'tkir Hoşimov'un “Dunyoning Ishlari” Eserinde Geçen Alkış Ve Kargışlar. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2, 71-84.
- Rayman, H. (2001). *Bayburt Efsaneleri*. Bayburt: Bayburt Belediyesi Kültür Yayınları.
- San, S. Ö. (1990). *Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (2005), Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları
- Uysal, Y. (2019). Adıyaman Halk Kültüründe Dua ve Beddualar (Alkışlar-Kargışlar). *Türkiyat Mecmuası*, DOI: 10.26650/iuturkiyat.646927, 1-24.